

II. ELTE ÁJK Jog- és Politikaelméleti Konferencia

ELFOGADOTT SZEKCIÓK

1. A jogelmélet oktatása: kortárs kihívások *(szekcióvezetők: Badó Attila, Fekete Balázs)*

Szekciónk célja fórumot biztosítani a jogelméleti oktatás céljairól és kereteiről szóló szakmai diskurzus számára. Nemzetközi és hazai szinten is érzékelhető tendencia az elméleti képzés háttérbeszorulása a jogászképzésben, melynek lehetnek gyakorlatias és képzés-szakmai okai. Szekciónkban arról szeretnénk vitát kezdeményezni, hogy a magyar jogi oktatásban mi lehet az elméleti oktatás szerepe és a jogelméleti oktatás szükségessége milyen érvekkel igazolható. Továbbá fontosnak tartjuk olyan rész kérdések megvitatását is, hogy milyen történeti és rendszeres jogelméleti kérdések oktatására érdemes koncentrálni a jelenlegi keretek között. Örömmel fogadunk olyan előadásokat is, melyek a jogelmélet oktatásának nemzetközi fejleményeit mutatják be, vagy pedig egy adott külföldi oktatási tapasztalatot elemeznek.

2. A populizmus mint kihívás a politikatudomány számára *(szekcióvezető: Benedek István, Mándi Tibor)*

A populizmus az elmúlt évtizedekben a politikai és tudományos diskurzusok egyik leggyakrabban használt fogalmává vált. Egyszerre szolgál a kortárs demokráciák és nem-demokráciák diagnózisának eszközeként, politikai stigmaként működő kategóriaként, valamint önálló, egyúttal szerteágazó kutatási területként. A szekció célja annak vizsgálata, hogy mit nyer és mit veszít a politikatudomány a populizmus fogalmának ezen központi szerepével. A vita és a szekció érdeklődése nem pusztán és nem elsősorban arra irányul, hogy mi a populizmus, hanem arra, hogy mire és hogyan használjuk ezt a fogalmat. Segít-e a demokratikus képviselet átalakulásának és kihívásainak, a politikai polarizációnak, az elitellenességnek vagy a kormányzati hatalomkoncentrációnak a megértésében, és ha igen, akkor hogyan? Vagy inkább elfedi a politikai konfliktusok mélyebb társadalmi, ideológiai és intézményi dimenzióit és összefüggéseit? Esetleg a használatával a kutatók kilépnek a tudományos szférából? Felmerül tehát a kérdés, hogy a populizmus mennyiben tekinthető egy jól körülhatárolható analitikus kategóriának vagy ideáltípusnak, amely új tudományos összefüggéseket tesz láthatóvá a politika működésére vonatkozóan, és mennyiben egy olyan fogalomról van szó, amely maga is része a politikai küzdelmeknek, és performatív módon alakítja a vizsgálni kívánt valóságot. A szekció külön figyelmet fordít arra is, hogy a populizmus kutatás milyen normatív és egyéb előfeltevésekre épül, és ezek miként befolyásolják az elemzés irányát. A szekció teret kíván adni az eltérő megközelítéseknek, különösen elméleti-fogalomtörténeti reflexióknak, demokráciaelméleti megközelítéseknek, empirikus kutatási tapasztalatoknak és a populizmus kutatás önreflexióinak. Célunk nem egyetlen értelmezési keret érvényesítése, hanem annak feltárása, hogy a populizmus körüli vita mit árul el a nemzetközi és hazai politikatudomány jelenlegi állapotáról.

3. A pszichiátria jog- és társadalomelméleti aspektusai *(szekcióvezetők: Barcsi Tamás, Dobai Attila)*

A pszichiátriai ellátással összefüggésben számos nehezen megválaszolható filozófiai-etikai, illetve jog- és társadalomelméleti kérdés adódik. Felmerül többek között, hogy lehetséges-e a pszichiátriai kezelés során a jótekonyság elvét az autonómia elvének rovására érvényesíteni, igazolható-e a nem önkéntes kezelés, a formális és informális kényszer? Ha igen, milyen esetekben? Miképpen biztosítható a mindennapokban a pszichiátriai betegek emberi méltósághoz való jogának, és az ebből levezethető követelményeknek, különösen az önrendelkezési jognak az érvényesülése? Ezek a kérdések azért komplikáltak, mert a mentális zavarok értelmezésére, a normális és nem normális viselkedés közti határvonal megállapítására, a pszichiátriai diagnosztikára erősen hat az adott kultúra, és a diagnosztizáló orvos értékfelfogása. Vajon a túldiagnosztizálás az emberi méltóság megsértését jelenti? Eleve sérül azoknak a krónikus pszichiátriai betegeknek az emberi méltósághoz való joga, akikről mindenki lemondott, elmeszociális intézményekben élnek, és a társadalomba

való visszailleszkedésük mint cél fel sem merül? Milyen koncepciók és gyakorlatok vannak napjainkban, amelyek a pszichiátriai betegek emberi méltóságának tiszteletére épülnek? Szekciónkban az említett, és az ezekhez valamiképpen köthető problémákkal foglalkozunk.

4. Az alkotmányértelmezés elméletben: jogdogmatika vagy/és jogpolitika?

(szekcióvezető: Gárdos-Orosz Fruzsina)

A tervezett szekció célja az alkotmányértelmezés egyik elméleti alapkérdésének megvitatása: a bírói alkotmányértelmezés – különösen a mérlegelés – jogdogmatikai vagy jogpolitikai természetű tevékenységnek tekinthető-e, illetve hogyan keverednek a különböző szempontok az alkotmányjogi szempontból ideáltipikus értelmezési eljárás során. A szekció kiindulópontja az az állítás, hogy a modern alkotmányok nyitott, absztrakt normái szükségképpen értelmezési tevékenységet igényelnek, amely nem pusztán a szöveg „feltárása”, hanem a jelentés alakítása is. Alkotmányelméleti kérdés, hogy az állítás igaz lehet-e, milyen eltérő szempontok jelennek meg az érvelés során, illetve abban az esetben, ha az állítást igaznak tekintjük, mik a korlátok, határok és feltételek az alkotmányértelmezés során.

A szekció az alkotmányértelmezés klasszikus elméleteit tekinti át (interpretivizmus, nem-interpretivizmus, formalizmus és realizmus), különös figyelemmel arra, hogy ezek miként válaszolják meg a bírói értelmezés diszkrecionalitásának kérdését. A vita középpontjában az áll, hogy az alkotmányos normák nyitott textúrája miatt több, egymással versengő, de egyaránt jogilag releváns értelmezés lehetséges, így a döntés szükségképpen módszertani választást és értékmérlegelést is tartalmaz. Ám miként különíthető el a jogi érvelés a politikai döntéstől, amikor egy alkotmánybíróság az alkotmányba foglalt értékek között választ egy konkrét jogeset megoldása során, és mérlegelést megengedő teszteket alkalmaz. A mérlegelés mint értékválasztás jelenik meg? Formailag jogi módszer, de tartalmilag normatív választás, ha az alkotmány szövege formállogikai alapon több értelmezési megoldást is enged?

Az előadások és a vita során körbejárjuk többek között a szigorúan jogpozitivistát, a realizmust felé nyitót, valamint a hatalommegosztáson nyugvó kortárs demokráciában az intézményi egyensúlyra építő megközelítést. A cél egy olyan elméleti megközelítés megvitatása, amely az alkotmányértelmezést nem jog és politika dichotómiájaként, hanem intézményi garanciák közé szorított speciális normatív mérlegelésként írja le. A szekció ezzel hozzájárulhat az alkotmánybíráskodás legitimitásáról és határaitól szóló hazai diskurzushoz, valamint új perspektívát kínálhat az alkotmányértelmezés elméleti jelentőségének megértéséhez.

5. Demokrácia idealista és realista megközelítésben (szekcióvezető: Körösenyi András, Gyulai Attila)

Az elmúlt évek-évtizedek trendjei alapján sokan – elméletalkotók, politikatudósok, politikusok és választók egyaránt – egyre többen beszélnek arról, hogy a demokrácia válságkorában járunk. Legalább a 2008-as pénzügyi-gazdasági válság óta, majd a mainstream pártokat érő kihívások, a liberális és alkotmányos keretrendszer megkérdőjelező politikusok, a választói-állampolgári kapacitások, a képviseleti rendszer, végül a geopolitikai és háborús konfliktusok összefüggésében a politikai gyakorlat és a demokráciaelmélet szintjén számos módon felmerült, hogy a 20. század végén a stabilitást sugalló demokratikus rezsimek meggyengültek.

Ebben a kontextusban a korábbiakhoz képest élesebbé váltak azok a különbségek, amelyek a demokráciával kapcsolatos elképzelések idealista és realista vonulatai között fennállnak. Vannak, akik szerint a probléma az, hogy a kortárs demokráciák túlságosan beleragadtak a fennálló helyzetbe, ahelyett, hogy tovább demokratizálnák magukat. Innen nézve nem a kevesebb, hanem a több idealizmus a megoldás, például a demokratikus döntéshozatal szélesebb rétegek számára való innovatív „kinyitása” révén. Mások szerint a demokráciák nem lehetnek tökéletesebbek, hiszen a választók képességei és lehetőségei is korlátozottak, sőt, a demokráciával kapcsolatos irreális elvárások és a politikai gyakorlat közötti szakadék maga is hozzájárul a demokrácia válságáról szóló kortárs percepcióhoz. A politikaelmélet feladata innen nézve a demokráciákban is meglévő politikai hatalom és alapvető konfliktusok természetének világossá

tétele, a demokráciával kapcsolatos normatív várakozások minimalizálása. Ezen idealista és realista perspektíva közötti egyre világosabban kivehető törésvonal ellenére pedig továbbra is vannak koncepciók, amelyek úgy szeretnének a demokrácia aktuális működését pontosabban megragadó elméletet alkotni, hogy közben nem szállítják le a demokráciával kapcsolatos normatív elvárásait sem.

A szekció olyan előadásokat vár, amelyek a kortárs demokráciák változásait a demokráciaelmélet vagy politikaelmélet felől kívánják megragadni, reflektálva a demokrácia idealista és realista perspektívái közötti vitára, vagy a demokratikus ideálok és a kortárs demokráciák realitása közötti komplex viszonyrendszer által az elméletalkotás számára támasztott kihívásra.

6. Elméleti kihívások a gyermekvédelem és gyermekjogok metszéspontjában

(szekcióvezető: Szeibert Orsolya)

A szekció fókusz a gyermekvédelem és gyermekjogok találkozási pontjain nyugszik, érintve a szűk vagy tág értelemben vett gyermekvédelem és a gyermekjogok problematikáját és összefüggéseit. Olyan kérdések kerülnek vizsgálatra, amelyek napjainkban magyar vonatkozásaikban relevánsak: a „gyermekvédelem”, és azon belül a gyermekvédelem szűk és tág fogalmának értelmezése és keretei, a gyermekjogok a gyermekvédelem rendszerében, a gyermekvédelemhez fűződő joga és a gyermek egyéb jogainak összefüggései.

7. Európa válsága: viták, fogalmak, narratívák (szekcióvezető: Nyirkos Tamás)

A szekció az Európa válságára, hanyatlására vagy valami ennél is rosszabbra vonatkozó narratívákat és az ezekre adott válaszokat vizsgálja. Megkísérli tisztázni a vitákban szereplő fogalmakat és rekonstruálni az alkalmazott érveket, elméleti és eszmetörténeti kontextusba helyezve azokat. Az elméleti és az eszmetörténeti irányultság azt is jelenti, hogy a feltételezett válság konkrét gazdasági, demográfiai, biztonságpolitikai és egyéb tényezői mellett külön hangsúlyt helyez a jelenségek szellemi (filozófiai, ideológiai, vallási és kulturális) gyökereire és összefüggéseire.

A szekció javasolt – de nem kizárólagos – témái:

- Válságtudat, válságfilozófiák és hanyatlásdiskurzusok az európai eszmetörténetben
- „Európa” mint lényegileg vitatott (földrajzi, politikai és szellemi-kulturális) fogalom
- Európaiság a globalizáció és a modernizáció kontextusában
- Európai értékek, európai identitás és ezek kortárs kritikái
- Univerzalitás és partikularizmus, regionalizmus és nacionalizmus Európában
- Az eurocentrizmus kritikái: posztmodernizmus, posztmarxizmus, posztkolonializmus
- Az európai projekt vallási / természetjogi kritikái és az ezekre adott válaszok
- Politikai realizmus és erkölcsi normativitás feszültsége az európai diskurzusban

8. Hallgatói jogelméleti szekció (szekcióvezető: Fekete Balázs)

A szekció célja, hogy lehetőséget adjon olyan egyetemi hallgatóknak, akik érdeklődnek a jogelméleti kérdések iránt, arra hogy egyéni kutatási eredményeiket tudományos keretben megvitassák.

9. Hallgatói jogszociológia szekció: jog, norma, hatalom (szekcióvezető: Tóth Fruzsina, Malovecz Csongor)

A tervezett hallgatói jogszociológiai szekció célja, hogy teret biztosítson a jog társadalmi működésének elméleti és empirikus vizsgálatához, különös tekintettel a jog, a normák és a hatalom viszonyára. A szekció olyan hallgatói kutatásokat kíván bemutatni, amelyek a jogszociológia klasszikus és kortárs elméleti kereteire támaszkodva elemzik a jog társadalmi beágyazottságát, működésének feltételeit és következményeit.

A jogszociológiai megközelítések egyik alapvető felismerése, hogy a jog nem pusztán normák rendszere, hanem társadalmi gyakorlat, amely különböző intézményi, politikai és kulturális kontextusokban jön létre és érvényesül. A szekció ezért olyan előadásokat vár, amelyek a jog és más normarendszerek kapcsolatát, a jog társadalmi legitimációját, illetve a jog és hatalom összefonódását vizsgálják. A bemutatott kutatások érinthetik például a jogi normák társadalmi elfogadottságát, a jog és informális normák viszonyát, a jogérvényesítés társadalmi feltételeit, vagy a jog szerepét társadalmi konfliktusok és egyenlőtlenségek kezelésében.

A szekció elméleti kiindulópontját a jogszociológia klasszikus szerzőinek munkái adják – többek között a jog társadalmi funkciójáról, legitimációjáról és hatalmi dimenzióiról szóló megközelítések –, ugyanakkor nyitott a kritikai és interdiszciplináris perspektívák felé is. A hallgatói előadások lehetőséget teremtenek arra, hogy a résztvevők a társadalomelméleti fogalmakat konkrét empirikus példákon keresztül vizsgálják, és reflektáljanak a jog társadalmi szerepére.

A szekció célja, hogy fórumot kíván biztosítani a hallgatók számára saját kutatásaik bemutatására és megvitatására, másrészt hozzájárul a jogszociológiai gondolkodás fejlesztéséhez azáltal, hogy a jog, a normák és a hatalom kapcsolatát többféle elméleti és módszertani nézőpontból vizsgálja. A szekció így lehetőséget teremt arra, hogy a fiatal kutatók bekapcsolódjanak a jog társadalmi szerepéről folytatott tudományos párbeszédbe.

10. Hegemonia, fasizmus, klímaválság (szekcióvezető: Antal Attila)

A szekció célja a globális kapitalizmus tágran értelmezett válságjelenségeinek vizsgálata a kortárs politika- és kritikai társadalomelmélet eszközrendszerének felhasználásával. A szekcióban történeti és kortárs perspektívában foglalkozunk a különféle válságjelenségekkel és azok összefüggő hatásaival: az ökológiai- és klímaválsággal, az autoriter berendezkedések hatásaival a jogrendszerre, a fasiszta állam és társadalom összefüggéseivel, a gramscianus történelmi blokk és hegemoniaválság kérdéseivel. A szekció nyitott bármilyen olyan politika- és kritikai társadalomelméleti témára, amely kapcsolódik a globális kapitalizmus társadalmi, politikai gazdaságtani, esztétörténeti értelemben megragadható válságjelenségének a vizsgálatára. A szekció további célja a kortárs polikrizis (egymással összefüggő és egymásra rakódó válságjelenségek) komplex spektrumának kritikai bemutatása és az ezzel kapcsolatos kortárs legrelevánsabb szakirodalom bemutatása. A szekció arra is vállalkozik, hogy bemutassa a Társadalomelméleti Műhelyben (TEM) folyó kutatásokat, továbbá biztosítsa, hogy a nem műhelytagok kritikai szempontból tudjanak kapcsolódni ezekhez a kutatásokhoz, felvázolva saját megközelítéseiket, s végső soron elinduljon egy közös gondolkodás a hazai politika- és kritikai társadalomelméleti gondolkodás szereplői részéről. A szekcióba mind kortárs és történeti, mind esettanulmány-jellegű és általános relevanciával rendelkező témaköröket is várunk.

11. Jogászi etika (szekcióvezető: Budai Katalin)

A jogászi etika – vagy a nemzetközi szakirodalomban elterjedtebb jogi etika (*legal ethics*) – kifejezés szűk értelemben a jogászokra irányadó speciális erkölcsi, magatartási és felelősségi szabályok összességére utal. A szabályok vizsgálatán túllépve a hivatásgyakorlók szakmai identitásának komplex kérdéseire jutunk el. A jogászi szereppel kapcsolatos tudományos diskurzusra jellemző tág perspektíva, az egyre szerteágazóbb kutatási irányok, valamint a vizsgálódások során alkalmazott különféle módszerek rendkívül színessé teszik ezt a témát. A morálfilozófia vagy a politikai filozófia eszköztárából építkező „klasszikus” jogi etikai elméletek mellett évek óta fokozódó figyelem irányul az empirikus kutatásokra támaszkodó megközelítésekre, amelyek a pszichológia, illetve a szociológia eredményeit igyekeznek integrálni a jogi etikai gondolkodásba. Emellett mára megkerülhetetlenné vált a technológiai fejlődéssel – különösen a mesterséges intelligencia térhódításával – összefüggő etikai kérdések elemzése, hiszen a hivatásgyakorlás jövőjét ezek alapvetően fogják meghatározni. Végül, a fentiekhez szorosan kapcsolódik a szakmai identitás formálására hivatott jogászi etika oktatás témája. A szekció tervezett előadásai ezt a sokszínűséget igyekeznek tükrözni.

12. Pártok, pártrendszerek, választások, kormányzás a 2020-as években (szekcióvezető: Tábori Ferenc, Tóth László)

A 2020-as években a tágra értelmezett nyugati világ pártrendszerei kettős természetű – külső és belső – kihívásokkal néznek szembe. Egyrészt külső kihívásként jelentkeznek a különböző válságok (háborúk, pandémia, ezek gazdasági következményei), amelyek behatárolják a pártok és kormányzatok mozgásterét, a másik oldalról pedig belső kihívás is jelentkezik az elitkritikus pártok, mozgalmak politikusok személyében. Ezen kihívókkal szemben bizonyos országokban már csak a rendkívül széles koalíciók versenyképesek, amelyek viszont – pontosan széles hátterük következtében – egyre kevésbé képesek hatékonyan működni és emiatt adekvát válaszokat adni a kihívásokra. Gyakori kormányválságok, elhúzódó kormányalakítások, esetleg egymás után ismétlődő választások kísérik ezt a jelenséget. Európa meghatározó nagy államainak szinte mindegyike kormányválsággal, vagy potenciális kormányválsággal néz szembe. A pártrendszerek – és ennek nyomán a kormányzatok – destabilizálódása következményeként már olyan vélemények is napvilágot láttak, amelyek szerint a liberális demokrácia rendszere fenntarthatatlanná vált. A tervezett szekció a pártrendszerek átalakulását, destabilizálódását kívánja körüljárni. Ennek keretei között várjuk az átfogó, elméleti jellegű előadásokat a szekcióba, amelyek általánosságban tekintik át a fent említett kihívásokat. Várjuk mindazonáltal az esettanulmányokat is, amelyek egy-egy konkrét példán keresztül vizsgálják a pártrendszerek változásait és hatásukat a választásokra és a kormányzásra. Ennek keretei között kiemelt figyelmet tervezünk szentelni a 2026 áprilisi magyarországi törvényhozási választásnak, valamint a november 3-án tartott amerikai, úgynevezett félidős törvényhozási választásnak. Várjuk mindemellett a párt-kormányzat jelenlegi kihívásait, a kormányok átalakuló mozgásterét és ezek következményeit feldolgozó előadásokat is. Célunk, hogy értékmentes diskurzusra törekedve mélyére ássunk, hogy mi okozta ezt az egy-két kivételtől eltekintve szerte a nyugati világban tapasztalt destabilizálódást.

13. Politikai képviselet (szekcióvezető: Illés Gábor)

Bár a képviselet része a politikáról szóló mindennapi beszédnek, gyakran csak a demokrácia elé biggyesztett jelzőként, nem egyszer fosztóképzőként funkcionál, amely az ideálisnak tekintett direkt demokráciától való távolságot jelzi. A kortárs képviseletirodalom egyik fontos célkitűzése a fogalom emancipálása, annak megmutatása, hogy a képviselet a nyugati modernitásban egyenrangú társa a demokráciának, sőt, történetileg pontosabb demokratizált képviseletről, semmint képviseleti demokráciáról beszélni. Ennek megfelelően korunk legtöbbet tárgyalt problémáinak (a populizmustól a polarizáción át a közösségi média politikai célú használatáig) tárgyalásában is új perspektívákat nyithat, ha azokat nem csak a demokrácia, hanem a képviselet szótárával is megkíséreljük leírni.

Ehhez a feladathoz ideális feltételeket teremtettek a politikai képviselet elméletében az elmúlt másfél évtizedben lejárt változások. A konstruktivizmus (Disch et al. 2019) megjelenése, a képviseleti igénybejelentésekre (*representative claim* – Saward 2010) fókuszáló megközelítés térnyerése, illetve a képviselet performatív aspektusainak (Rai et al. 2021; Saward 2020) tárgyalása együttesen nagyban kitágították azon jelenségek körét, amelyekre képviseletként gondolunk. Ezen új megközelítések felől nézve a választáson alapuló képviselet mellett a fizikai jelenlétben alapuló gyűléseken (Diehl és Saward 2024) és a közösségi médiában (Lappy 2025) zajló interakciók, a civil szervezetek és kezdeményezések tevékenysége (Montanaro 2017), vagy éppen a demokratikus innovációk irodalmi által javasolt részvételi intézmények működése is a politikai képviselet formáiként értelmezhetőek.

A szekció célja a politikai képviselet kiterjesztett fogalmát metaforikus találkozási pontként kínálni fel a kutatók felé, lehetőséget teremtve a különböző részterületek és perspektívák közötti dialógusra. Egyaránt várjuk a képviselet hagyományos témáit (választás, elszámoltathatóság, felhatalmazás, reszponzivitás, stb.) és az újabb, konstruktivista-performatív irodalmak által előtérbe tolt kérdéseket (politikai stílus, képviseleti igénybejelentés, a tömeggyűlések és a közösségi média képviseleti szerepe, stb.) tárgyaló előadásokat. A tisztán elméleti témák mellett pedig szívesen látunk olyanokat is, amelyek egy empirikus kutatást annak képviseletelméleti vonatkozásaira is kitérve ismertetnek.

14. Részvétel és demokrácia: a neveléstől a jogérvényesítésig (szekcióvezetők: Könczöl Miklós, Láposy Attila, Lux Ágnes, Somody Bernadette)

A részvétel és a demokrácia viszonya a jog- és politikaelmélet egyik alapvető kérdése: mit jelent ténylegesen a népszuverenitás, kik tekinthetők a politikai közösség teljes jogú tagjainak, és milyen intézményi, jogi és nevelési feltételek mellett válik a részvétel nem pusztán deklarációvá, hanem valódi, élő gyakorlattá az életünkben. A gyermekek és fiatalok részvételének kérdése ezeket a problémákat különösen élesen veti fel, hiszen egyszerre érinti a politikai közösséghez tartozás, a képességek és kompetenciák meglétének kérdését, a paternalizmus és az autonómia normatív dilemmáit és a demokratikus legitimáció határait. A modern alkotmányos demokráciákban a részvétel a felnőttek esetében nem merülhet ki a választójogban biztosításában, a deliberatív, részvételi és inkluzív demokráciaelméletek egyaránt hangsúlyozzák a közéleti diskurzusban való jelenlét és érdemi befolyás jelentőségét. A gyermekek és fiatalok bevonására nem tekinthetünk úgy, mint pusztán oktatáspolitikai vagy ifjúsáspolitikai kérdésre, mivel valójában a demokratikus közösség önértelmezésének próbájával állunk szemben: passzív alanyok helyett elismerjük-e őket cselekvőként azokban az ügyekben, amelyek közvetlenül hatnak jelenükre és jövőjükre.

A demokrácia kortárs válságtünetei – a politikai intézményekbe vetett bizalom csökkenése, a részvételi hajlandóság ingadozása, a polarizáció erősödése, az autoriter tendenciák térnyerése – normatív és elméleti kihívást jelentenek. E folyamatok arra készítetik a jog- és politikaelméletet is, hogy újragondolják a demokratikus legitimáció, a politikai egyenlőség és a részvételi platformok alapjait. A demokratikus kultúrára nem tekinthetünk úgy, mint pusztán intézményi struktúrák összességére, sokkal inkább tanult és gyakorolt kompetenciák, attitűdök és normák rendszere. A demokratikus nevelés tehát stratégiai jelentőségű: egyértelmű, hogy nemcsak a jövő polgárainak felkészítéséről van szó, hanem a jelen politikai közösségének fenntarthatóságáról.

A részvétel és demokrácia kapcsolódási pontjainak elméleti vizsgálata alkalmas lehet arra, hogy rámutasson a formális jogok és a tényleges jogérvényesítés közötti feszültségekre. Kérdés, hogy mitől válik egy részvételi fórum érdemivé, illetve hogyan kerülhető el a szimbolikus, pusztán legitimációs célt szolgáló bevonás. Vizsgálható, hogy milyen intézményi garanciák képesek biztosítani, hogy a gyermekek és a fiatalok hangját ne egyszerűen csak meghallgassák, hanem ténylegesen mérlegeljék, illetve beépítsék a döntéshozatalba. A demokratikus nevelés témaköre e tekintetben kulcsfontosságú elem és előfeltétel is egyben. A demokrácia fenntarthatósága a polgárok kompetenciáin és részvételi készségein is múlik: az iskola és más szocializációs közegek nem csupán ismereteket közvetítenek, hanem demokratikus gyakorlatot is. A kérdés így kettős: a részvétel egyrészt eszköz a demokratikus kultúra elsajátításához, másrészt önmagában is jogként és értéként jelenik meg. Elméleti tisztázás nélkül a demokratikus nevelés könnyen redukálódhat formális instrumentális gyakorlattá, amely nem képes jól rezonálni a jelen kihívásaira.

Meggyőződésünk, hogy a részvétel és demokrácia összefüggéseiről való közös gondolkodás hozzájárulhat a demokratikus legitimáció, az inkluzivitás és az intergenerációs igazságosság újragondolásához. Indokoltnak látjuk ezért azt, hogy gyermekek, a részvétel és a demokrácia koordinátarendszerében – a két évvel korábban már megkezdett – elméleti megközelítésű párbeszédet egy újabb perspektívából, interdiszciplináris tudományos keretek között folytassuk.